

۹۱۵۹۶۶۰۱

مبانی فقهی - شورای حل اختلاف

تألیف:

مهری منتظری

(سطح ۱ - رتبه = میه = دکتری)

مدرس دانشگاه

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	: منتظری، مهدی،
عنوان و نام پدیدآور	: مبانی فقهی شورای حل اختلاف/تالیف مهدی منتظری.
مشخصات نشر	: تهران: مجد، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۸ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۴۱۳-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۶۷ - ۱۷۸.
موضوع	: حل اختلاف (فقه)
موضوع	: Dispute resolution (Islamic law)
رده بندی کنگره	: BP۱۹۸/۶
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۳۷۹
شماره کتابخانه ملی	: ۶۱۳۸۴۶۵

هرگونه تکثیر، با مجوز کتبی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده یا ناشر، خلاف قانون، شرع و اخلاق است. و اگر خلاف این را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

مبانی فقهی شورای حل اختلاف

تألیف: مهدی منتظری

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۹ تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و همه حقوق «مجد» است.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۴۱۳-۱

ISBN: 978-622-225-413-1

دفتر مرکزی مجد

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۷۸ - ۶۶۰۶۳۲۸۰۱

فروشگاه: تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹

تلفن: ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.com

E- mail: info@majdlaw.com

کانال رسمی انتشارات مجد در تلگرام: @majdlaw

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۳	بخش اول: مفاهیم و کلیات
۱۳	فصل اول: مفاهیم
۱۳	گفتار اول: مفهوم میانی
۱۳	میانی در لغت
۱۴	میانی در اصطلاح
۱۵	گفتار دوم: مفهوم شورا
۱۵	شورا در لغت
۱۶	شورا در اصطلاح
۱۷	گفتار سوم: مفهوم حل
۱۷	حل در لغت
۱۷	حل در اصطلاح
۱۸	گفتار چهارم: مفهوم اختلاف
۱۸	اختلاف در لغت
۱۸	اختلاف در اصطلاح
۱۹	گفتار پنجم: مفهوم صلح
۱۹	صلح در لغت
۱۹	صلح در اصطلاح
۲۰	گفتار ششم: مفهوم حکم
۲۰	حکم در لغت
۲۰	حکم در اصطلاح
۲۲	گفتار هفتم: مفهوم رأی
۲۲	رأی در لغت
۲۲	رأی در اصطلاح
۲۴	فصل دوم: کلیات
۲۴	گفتار اول: پیشینه شورای حل اختلاف
۲۵	الف - شورای حل اختلاف در اسلام
۲۹	ب - شورای حل اختلاف در ایران
۳۱	گفتار دوم: قانون شورای حل اختلاف

- گفتار سوم: آیین‌نامه شورای حل اختلاف ۳۳
- گفتار چهارم: مشترکات و تفاوت‌های صدور حکم و مصالحه ۳۵
- الف- مشترکات میان صدور حکم و مصالحه ۳۵
- ب- تفاوت‌های میان صدور حکم و مصالحه ۳۶
- بخش دوم: مبانی فقهی شورای حل اختلاف ۳۹
- فصل اول: مبانی فقهی ساختار شورای حل اختلاف ۳۹
- گفتار اول: ماهیت و مشروعیت شورای حل اختلاف از دیدگاه فقهی ۳۹
- الف- بررسی احتمال نهاد قضایی در شورای حل اختلاف ۴۳
- ب- بررسی احتمال نهاد داور در شورای حل اختلاف ۱۰۳
- ج- بررسی احتمال نهاد سازشی در شورای حل اختلاف ۱۱۴
- گفتار دوم: رابطه شورا با نهاد حاکمیت از دیدگاه فقه ۱۲۵
- گفتار سوم: بررسی فقهی شرایط عضویت در شورای حل اختلاف ۱۳۳
- الف- متدین و دین مبین اسلام ۱۳۴
- ب- تابعیت جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵
- ج- التزام عملی به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و ولایت مطلقه فقیه ۱۳۶
- د- حسن شهرت به امنیت، ایمنی و صحت عمل ۱۳۷
- ه- عدم استفاده از مشروبات الکلی، عدم اعتیاد به مواد مخدر یا روانگردان ۱۳۹
- و- حداقل سی‌سال سن تمام ۱۳۹
- ز- کارت پایان خدمت و وظیفه عمومی یا معافیت از آن برای مشمولان ۱۴۰
- ک- حداقل مدرک کارشناسی یا مدرک حوزوی و برای تمام اعضاء شورای حل اختلاف شهر و در شورای روستا سواد خواندن و نوشتن و ترجیحاً داشتن دیپلم و بالاتر ۱۴۰
- ل- متأهل بودن ۱۴۰
- م- سابقه سکونت در حوزه شورا حداقل به مدت شش ماه و تداوم سکونت پس از عضویت ۱۴۱
- ن- نداشتن سابقه محکومیت مؤثر کیفری و عدم محرومیت از حقوق اجتماعی ۱۴۱
- فصل دوم: مبانی فقهی قلمرو فعالیت شورای حل اختلاف ۱۴۲
- گفتار اول: مبانی فقهی وظائف شورای حل اختلاف ۱۴۲
- الف- صدور حکم و گستره آن ۱۴۲
- ب- مصالحه و گستره آن ۱۴۶
- ج- امور حسبه و گستره آن ۱۴۷
- گفتار دوم: مبانی فقهی محدوده عملکرد شورای حل اختلاف ۱۴۸

فهرست مطالب □ ۷

۱۴۸.....	الف- امور حقوقی.....
۱۶۰.....	ب- امور کیفری.....
۱۶۱.....	گفتار سوم: بررسی فقهی روش‌های ایجاد صلح و سازش.....
۱۶۲.....	الف- روش‌های مجاز.....
۱۶۴.....	ب- روش‌های غیر مجاز.....
۱۶۵.....	نتیجه گیری.....
۱۶۷.....	منابع.....

www.ketab.ir

مقدمه

هدف اسلام ناب، جاری ساختن احکام الهی در تمامی امور فردی و اجتماعی جامعه است تا با تکیه بر آن، انسان‌ها و به تبع آن‌ها جامعه، به رشد و تعالی و سعادت دست یابند. از آنجا که پس از انقلاب اسلامی، محور و اساس وضع قوانین جامعه، شرع مقدس اسلام معین گردیده است، به همین جهت می‌بایست تمامی قوانین جامعه بر مبنای شرع مقدس اسلام و مبانی فقهی جامع گسترده و با شاخص آن سنجیده شوند تا جواز و یا عدم جواز آن‌ها مشخص گردد؛ زیرا در صورت تفاوتی میان جامعه اسلامی و غیر اسلامی نخواهد بود.

یکی از قوانین وضع شده در کشور، قانون شوراهای حل اختلاف است، که یک نهاد حکومتی به‌شمار می‌آید و در رژیم طاغوت نیز با عنوان خانه‌ی انصاف در روستاها و شورای داوری در شهرها، با وظائفی تقریباً مشابه وظائف شورای حل اختلاف امروزی، وجود داشت.

شوراهای حل اختلاف به دلیل افزایش پرونده‌های سکایات، دادگاه‌ها و برای تسریع در رسیدگی به آن‌ها و امر قضازدایی و نیز برای حل و فصل اختلافات و ایجاد صلح و سازش میان اشخاص حقیقی و حقوقی غیر دولتی، تحت نظارت هیئت قضائیه، تشکیل گردیده و دارای شرائط مقرری در قانون است. به همین جهت می‌بایست میزان مطابقت قوانین این شورا با شرع مقدس اسلام مشخص گردد تا معلوم شود این ادعای وضع قوانین جامعه بر پایه شرع مقدس تا چه میزان در عمل عینیت یافته است.

تحقیقات فراوانی پیرامون شورای حل اختلاف به رشته تحریر درآمده است که از جمله آن‌ها می‌توان به پایان‌نامه‌هایی مانند: «بررسی تطبیقی شوراهای حل اختلاف با نهادهای حقوقی مشابه در حقوق انگلیس»^۱، «بررسی نقاط ضعف و قوت شوراهای حل اختلاف، با

۱. «عبداللهی، امین»، «بررسی تطبیقی شوراهای حل اختلاف با نهادهای حقوقی مشابه در حقوق انگلیس».

تأکید به شوراهای حل اختلاف استان آذربایجان غربی»^۱، «بررسی فقهی و حقوقی شورای حل اختلاف و تطبیق آن با قاضی تحکیم»^۲ اشاره نمود.

مقالات متعددی نیز با محوریت شورای حل اختلاف، مورد نگارش قرار گرفته است که از جمله آن‌ها می‌توان به «بررسی کوتاه قانون شورای حل اختلاف»^۳، «جایگاه شورای حل اختلاف و طرق فوق العاده شکایت از آراء آن»^۴، «شوراهای حل اختلاف و آسیب شناسی آن»^۵، «شورای حل اختلاف از آیین‌نامه تا قانون»^۶، «شورای حل اختلاف، تحقق عدالت ترمیمی»^۷، «مبانی فقهی و حقوقی شوراهای حل اختلاف به‌عنوان یک مرجع قضایی»^۸، «جایگاه فقهی و حقوقی شورای حل اختلاف»^۹ اشاره نمود. در این تحقیقات، بیشتر به ابعاد قانونی و حقوقی این شورا پرداخته شده است و به بُعد فقهی آن، کمتر توجه شده است و حتی برخی از آن‌ها همان‌گونه که از عنوان آن‌ها پیداست، به هیچ عنوان در صدد بررسی ابعاد فقهی این شورا نیستند.

تحقیقاتی که در این زمینه، به جوانب مختلف فقهی آن پرداخته باشند بسیار کم است و نکته قابل توجه اینست که متعرض مباحث فقهی این مسئله شده‌اند نیز این است که بسیار جزئی به این مباحث پرداخته‌اند و تنها به نقل چند آیه و روایت پیرامون صلح و سازش و اصلاح ذات‌البین بسنده کرده‌اند و پیرامون ابعاد فقهی ماهیتی و قوانین این شورا، سخنی به میان نیاورده‌اند.

۱. «پارسه، شهاب»، «بررسی نقاط ضعف و قوت شوراهای حل اختلاف استان آذربایجان غربی»، ganj.irandoc.ac.ir، ۱۳۹۶/۳/۸.

۲. «صفرزاده، داود»، «بررسی فقهی و حقوقی شورای حل اختلاف و تطبیق آن با قاضی تحکیم»، opac.nlai.ir، ۱۳۹۶/۳/۸.

۳. «سرمد، سید مهرزاد»، «بررسی کوتاه قانون شورای حل اختلاف»، dashreedalat.ir، ۱۳۹۶/۲/۱۰.

۴. «محسنی، حسن»، «جایگاه شورای حل اختلاف و طرق فوق العاده شکایت از آراء آن»، www.azjz.ir، ۱۳۹۶/۳/۸.

۵. «جلاتی، مریم»، «شوراهای حل اختلاف و آسیب شناسی آن»، goldtandis.blogfa.com، ۱۳۹۶/۳/۸.

۶. «شریفی، علی‌رضا»، «شورای حل اختلاف از آیین‌نامه تا قانون»، www.alirezasharifif.ir، ۱۳۹۶/۳/۸.

۷. «یاوری، جواد»، «شورای حل اختلاف، تحقق عدالت ترمیمی»، www.daneshju.ir، ۱۳۹۶/۳/۸.

۸. «کرم‌روان، فرمان»، «مبانی فقهی و حقوقی شوراهای حل اختلاف به‌عنوان یک نهاد قضایی»، farmankaramravan.blogfa.com، ۱۳۹۴/۸/۲۹.

۹. «بصیرپور بیرق، قدیر»، «جایگاه فقهی و حقوقی شورای حل اختلاف»، www.civilica.com، ۱۳۹۴/۸/۲۷.